

Taula d'entitats
del Tercer Sector Social
de Catalunya

Debats

Catalunya Social

Propostes des
del Tercer Sector

núm. 46

març de 2016

La feminització de la pobresa

Reivindicant una
mirada de gènere

La feminització de la pobresa. *Reivindicant una mirada de gènere*

AUTORA: ELISENDA ROVIRA COORDINACIÓ: SÒNIA FUERTES

Índex de continguts

■ 1. Introducció: pobresa i perspectiva de gènere	3
■ 2. La pobresa femenina a Catalunya	5
2.1. Risc de pobresa per sexe i edat.....	6
2.2. Risc de pobresa segons la composició de les llars	7
■ 3. El mercat laboral: treballar per ser pobres	8
3.1. Treballadores pobres	9
3.2. Menys activitat i menys ocupació	10
3.3. Més estudis i menys càrrecs directius	13
3.4. Treball a temps parcial	15
3.5. Bretxa salarial.....	15
3.6. Atur.....	17
■ 4. La despesa social: un estalvi a costa de les dones.....	19
4.1. Prestacions i pensions.....	21
4.2. Llei de la dependència.....	22
4.3. Treball no remunerat.....	23
■ 5. La salut: efectes de la pobresa	24
■ 6. Propostes i bones pràctiques	25
■ 7. Conclusions	28
■ 8. Referències bibliogràfiques	32

1. Introducció: pobresa i perspectiva de gènere

Cada vegada hi ha més dones en risc de pobresa a Catalunya. Si bé és conegut que una de cada 5 persones al nostre país es troba sota el llindar de risc de pobresa, ho és menys que, entre la població femenina, el risc de ser pobra ha augmentat gairebé 3 punts en l'últim any, segons l'Idescat. La taxa de pobresa global de la població catalana és del 20,9% segons les últimes dades, mentre que per a la població femenina és del 21,6%.

Les conseqüències de la crisi econòmica afecten, per descomptat, tant homes com dones. Però les desigualtats de gènere fan que ambdós sexes pateixin la pobresa de manera diferent, amb causes i conseqüències específiques. Així, entenem la "feminització de la pobresa" com el creixent empobriment material de les dones, l'empitjorament de les seves condicions de vida i la vulneració dels seus drets fonamentals, tal i com es va posar ja sobre la taula a la IV Conferència Mundial sobre la Dona (Beijing, 1995). Més de vint anys després, la pobresa segueix afectant principalment les dones, també al nostre país.

L'objectiu d'aquest dossier és oferir una perspectiva general sobre la feminització de la pobresa a Catalunya en els últims anys, fixant-nos les raons econòmiques i socials d'aquest fenomen i les seves conseqüències. Per fer-ho, però, cal tenir en compte quines limitacions plantegen les dades disponibles actualment i com es pot enfocar la pobresa des d'una perspectiva de gènere.

Diversos estudis indiquen que la pobresa ha afectat més les dones que els homes, al llarg de la història i arreu del món. Però la complexitat d'abordar la pobresa femenina des d'una perspectiva quantitativa comença, en primer lloc, per la naturalesa de les dades disponibles.

Cal remarcar que sovint és difícil obtenir dades segregades per gènere, cosa que pot invisibilitzar determinades situacions (Informe INSOCAT núm. 5: Crisi, gènere i pobresa, editat per ECAS). A més, en alguns casos, les dades disseccionades per gènere fan referència als ingressos de tota la unitat familiar, no pas de les dones individualment, de manera que tampoc mostren acuradament la realitat de la població femenina. Tot plegat provoca que part de la pobresa femenina quedi oculta en les xifres oficials i que algunes realitats siguin invisibilitzades.

Igualment, cal tenir en compte que el llindar de risc de pobresa es fixa en un nivell d'ingressos corresponent al 60% de la renda mediana de les llars d'un país, és a dir: la taxa de risc de pobresa va en funció de la riquesa mitjana d'aquell territori. Per tant, com més pobre és un país globalment, més baix és el llindar de pobresa; o sigui, més pobre cal ser per ser considerat com a tal.

Enfocar la pobresa amb perspectiva de gènere, però, va més enllà d'un enfoc quantitatiu. No és només que la pobresa afecti més les dones, sinó que existeix una relació directa entre el procés d'empobriment i el gènere. Estudis fets des d'aquesta perspectiva han constatat que una gran part de la pobresa de les dones està condicionada pel gènere, és a dir, que les trajectòries vitals d'homes i dones tenen fets distintius i riscos determinats que fan que, en termes probabilístics, la pobresa acabi afectant més les dones que els homes. Per tant, un enfoc adequat hauria de tenir en compte no només l'accés a recursos materials (ingressos), sinó també simbòlics (estatus) i relacionals (xarxes), tal i com proposa el document "La pobreza en España desde una perspectiva de género" (Fundación FOESSA i Caritas, 2014).

Per últim, la diferenciació entre homes i dones en les dades presenta també altres problemes: ens aboca a equiparar sexe i gènere, ofereix una classificació binària que no reflecteix totes les identitats i estableix la diferenciació per sexe com a únic element de segmentació a tenir en compte per mostrar les diferències, sense tenir en compte la interseccionalitat d'altres discriminacions (edat, procedència, classe social...).

Un cop plantejades aquestes limitacions de partida, a continuació mirarem d'aprofundir en les característiques, les causes i algunes de les conseqüències de la pobresa femenina al nostre país, especialment pel què fa al mercat laboral, la despesa social i la salut.

2. La pobresa femenina a Catalunya

La taxa de risc de pobresa ha augmentat 1,1 punts respecte l'any anterior, situant-se en el 20,9%, segons les últimes dades de l'Idescat. L'augment global, però, en realitat reflecteix un increment de gairebé tres punts en la taxa femenina (del 18,8% al 21,6%) i una lleugera disminució en la taxa masculina (d'un 20,7% a un 20,2%).

Com apuntàvem a la introducció, cal tenir en compte que la taxa de risc de pobresa es calcula en relació als ingressos mitjans de les llars d'un país. Es considera que estan en risc de pobresa les persones que viuen amb una renda disponible equivalent inferior al 60% dels ingressos medians del seu tipus de llar (segons hi hagi un o més adults, amb menors a càrrec o sense). Des de 2010, el llindar de risc de pobresa no va parar de baixar, de manera que, per entendre'ns, cada vegada calia tenir menys diners per ser considerat pobre. En l'últim any, però, el llindar s'ha recuperat lleugerament per a tots els tipus de llar. Per a llars d'un sol adult, el 2014 el llindar era de 9.767,40 euros, una mica més de 300 euros superior a l'any anterior.

Un altre indicador que es fa servir per a calcular la pobresa és la taxa AROPE (acrònim de l'anglès *At-risk-of poverty and exclusion*), que té en compte tres indicadors: la població que viu sota el llindar de pobresa; la població afectada per una privació

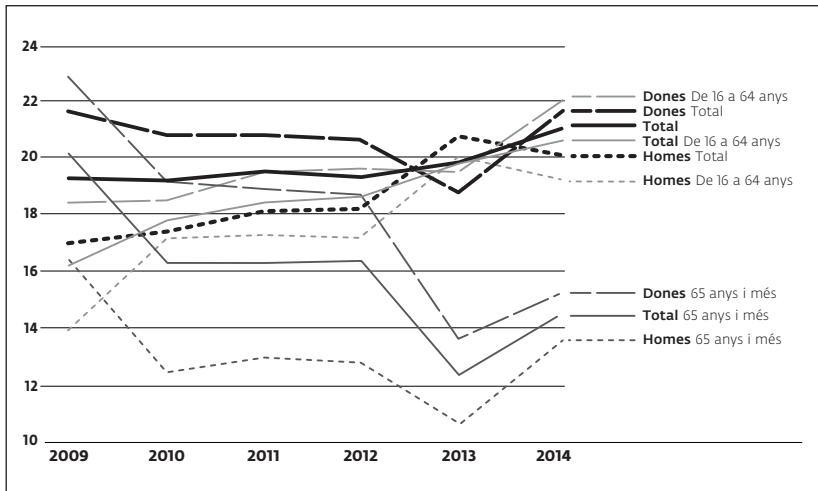
material severa (que viu en llars que no es poden permetre el pagament de com a mínim quatre dels nou ítems següents: hipoteca, lloguer o pagaments a termini; manteniment de l'habitatge a una temperatura adequada; una setmana de vacances l'any; un àpat amb carn, pollastre o peix cada dos dies; telèfon; televisió; rentadora; cotxe; despeses imprevistes); i la població que viu en llars amb baixa intensitat de treball, o sigui, on el nombre de mesos treballats durant l'any per part de tots els membres en edat laboral en relació als mesos que teòricament podrien treballar és igual o inferior a 0,20.

El 2014, a Catalunya, la taxa AROPE se situava en el 26%, un punt i mig per sobre que l'any anterior (24,5%). Això significa que, segons les darreres dades disponibles, més d'una de cada quatre persones al nostre país viu per sota del llindar de la pobresa (20,9%); un 6,3% és membre d'una llar amb privació material severa i un 12% viu en una llar amb baixa intensitat de treball. Dels tres indicadors, el darrer és el que més ha augmentat en l'últim any, ja que el 2013 se situava en un 10,8%.

2.1 Risc de pobresa per sexe i edat

L'evolució de la taxa de risc de pobresa en els darrers anys a Catalunya, segmentada per sexe i grups d'edat, ens permet identificar tendències en els diferents grups de població i detectar aquells amb més risc de pobresa.

Gràfic 1. Taxa de risc de pobresa a Catalunya, 2009-2014. Per sexe i grups d'edat.

Font: INSOCAT (2009-2013) i elaboració pròpia (2014) amb dades de l'IDESCAT, a partir de l'enquesta de condicions de vida de l'INE.

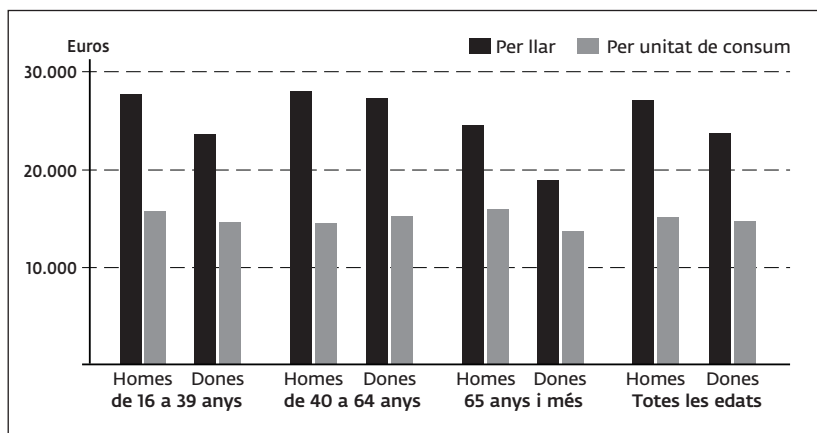
Tal i com veiem al gràfic, el 2014, l'últim any en què disposem de dades, la taxa de pobresa va augmentar per a les dones de tots els grups d'edat. La taxa femenina va superar la masculina en totes les franges d'edat. Els nivells més alts de pobresa corresponen a les dones d'entre 16 i 64 anys (21,8%) i el global de les dones (21,6%), que van augmentar de manera significativa respecte l'any anterior. En el cas dels homes, la pobresa va augmentar només en els majors de 65 anys i va disminuir en les altres franges d'edat.

Els majors de 65 anys són la franja d'edat amb una taxa de pobresa més baixa, segurament per l'efecte de les transferències socials, tot i que en l'últim any el percentatge va augmentar tant per als homes (del 10,7% al 13,4%) com per a les dones (del 12,4% al 14,4%). En aquesta franja d'edat hi havia tradicionalment molta diferència entre la pobresa masculina i la femenina, tot i que en l'últim any la diferència s'ha escurçat

per l'augment de la taxa entre els homes. Tot i així, la taxa femenina segueix sent més elevada, a causa de la vulnerabilitat de les dones grans, moltes de les quals viuen soles i han cotitzat molt poc al llarg de la seva vida laboral, com veurem més endavant.

Si ens fixem en la renda mitjana per llar i unitat de consum, veiem també diferències entre sexes. En tots els grups d'edat, la renda mitjana per llar és superior per als homes que per a les dones. El grup d'edat d'entre 40 i 65 anys és el que presenta una major riquesa i també una major igualtat, essent l'únic en què la renda mitjana per unitat de consum femenina supera la masculina. En canvi, les llars amb dones menors de 40 anys i majors de 65 són bastant més pobres que les habitades per homes de la mateixa edat. De nou, veiem com les dones majors de 65 anys són un col·lectiu especialment precari, amb les xifres més baixes tant de renda mitjana per llar com per unitat de consum.

Gràfic 2. Renda mitjana neta anual per llar i unitat de consum per sexe i edat. Catalunya, 2012.

Font: observatori IQ, amb dades de l'IDESCAT a partir de l'enquesta de condicions de vida de l'INE.

2.2 Risc de pobresa segons la composició de les llars

La composició de la llar determina també de forma molt directa el risc de pobresa. En aquelles formades per un adult amb un o més fills dependents és on la taxa és més elevada: el 42,8% està en risc de pobresa. Són el que coneixem com a famílies monoparentals, és a dir, famílies formades per un o més fills menors que conviuen o depenen

econòmicament d'una sola persona. Aquesta taxa ha disminuït una mica respecte l'any anterior, que era del 43,3%, però segueix sent la més elevada amb diferència.

Més del 90% de les famílies monoparentals catalanes estan encapçalades per dones arreu de Catalunya. A Barcelona, les llars de dones amb menors a càrrec són un 81,81% del total, mentre que els homes representen un 18,09% dels casos, segons l'Informe de Condicions de Vida de les Dones de Barcelona. La discriminació que pateixen les dones en el mercat laboral contribueix, com veurem més endavant, a agreujar la situació de pobresa d'aquestes famílies.

Taula 1. Taxa i població en risc de pobresa per composició de la llar. Catalunya, 2014.

Composició de la llar	Milers (persones)	Taxa (%)
<i>Sense fills dependents*</i>	507,6	14,3
Unipersonal	171,7	23,4
Dos adults sense fills dependents	255	14,7
Altres llars sense fills dependents	80,9	7,5
<i>Amb fills dependents*</i>	1030,8	27
Un adult amb un o més fills dependents	101,9	42,8
Dos adults amb un o més fills dependents	699,5	25,6
Altres llars amb fills dependents	229,4	27
Total	1538,3	20,9

Font: IDESCAT, a partir de dades de l'enquesta de condicions de vida de l'INE.

*Fill dependent: es consideren fills dependents la població menor de 16 anys i la població entre 16 i 24 anys que viuen almenys amb un dels pares i que són econòmicament inactius.

3. El mercat laboral: treballar per ser pobres

El volum de treball remunerat que una persona duu a terme al llarg de la vida condiona el seu nivell econòmic no només mentre està ocupada al mercat laboral, sinó durant la resta de la vida. Això és perquè les principals prestacions socials estan condicionades per la cotització a la seguretat social (atur, pensions...).

Tal i com veurem a continuació, la presència i l'activitat de les dones al mercat laboral segueix sent inferior a la dels homes.

Les dones, de mitjana, treballen menys fora de casa; quan ho fan, s'enfronten a taxes d'atur més elevades; quan troben feina, tenen sous més baixos i ocupacions més precàries; i tot plegat fa que, quan reben pensions contributives, aquestes siguin també, de mitjana, més baixes que no pas les dels homes.

El mercat laboral té, doncs, un paper determinant a l'hora d'explicar el fenomen de la feminització de la pobresa i les desigualtats entre homes i dones. En aquest sentit, cal distingir dos tipus de desigualtat. D'una banda, la desigualtat homogènia, corresponent al període de la postguerra a l'estat espanyol, donada per un ordre social molt estricte en què les dones quedaven limitades a l'esfera privada i els homes a l'esfera pública. Les dones, en aquesta època, treballaven a casa, però també estaven presents en el mercat laboral de manera invisible, a través de tallers i negocis familiars, però sense constar en les estadístiques oficials ni cotitzar a la Seguretat Social.

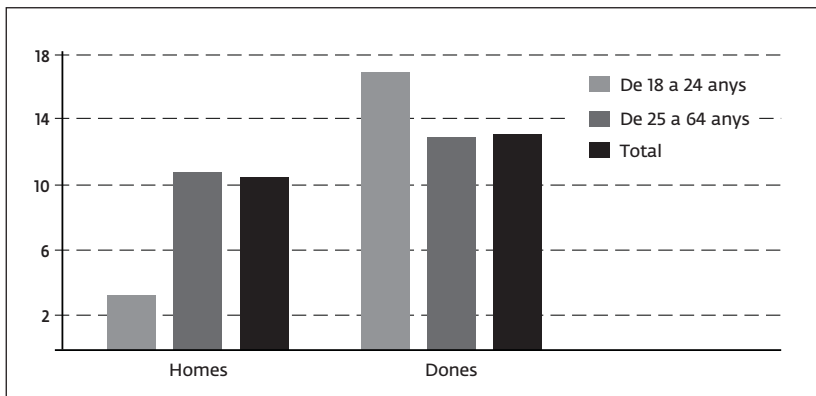
Actualment, es produeix una desigualtat heterogènia, ja que, tot i que el percentatge de dones que accedeixen al mercat de treball de manera remunerada, visible i oficial és elevat, aquestes tenen dificultats de promoció laboral i de conciliació amb la cura de la família. S'anomena heterogènia, però, perquè dins de la població femenina no totes tenen els mateixos problemes laborals ni personals, ja que la formació, la posició en l'escala productiva, la classe social, el cicle de vida i altres condicionants determinen la forma de viure de les dones ("Anàlisi de la pobresa femenina: de les causes històriques a les conseqüències", FMAC).

3.1 Treballadores pobres

En aquests anys de crisi hem vist com al nostre país apareixia el fenomen dels treballadors i treballadores pobres: l'augment de la inseguretat en la contractació i la disminució global dels salaris fa que hi hagi llars que ronden el llindar de la pobresa tot i que els dos membres adults treballin. Un 11,7% de la població treballadora a Catalunya està en risc de pobresa.

Aquest fet, però, també afecta més la població femenina (un 13,1% respecte un 10,5% en el cas dels homes). Com podem veure al gràfic següent, la població treballadora que, en percentatge, té un risc més elevat de pobresa són les dones entre 18 i 25 anys, amb un 16,9%, mentre que els homes de la mateixa edat tenen un risc del 3,3%, cinc vegades menys. Pel què fa a la població d'entre 25 i 64 anys, el risc de pobresa és d'un 12,9% entre les dones i un 10,8% entre els homes.

Gràfic 3. Taxa de risc de pobresa en el treball per sexe i edat. Catalunya, 2014.

Font: IDESCAT, a partir de dades de l'enquesta de condicions de vida de l'INE. (Elaboració pròpia)

Aquesta desigualtat en la taxa de pobresa entre les persones treballadores està causada, precisament, perquè les dones tenen feines més temporals, més precàries i amb salaris més baixos, com veurem a continuació.

3.2 Menys activitat i menys ocupació

Poc més de la meitat de les dones catalanes treballen fora de casa o estan inscrites com a demandants d'ocupació. El que coneixem oficialment com a població activa, és a dir, el conjunt de persones de 16 anys o més que estan dins del mercat laboral o disponibles per incorporar-s'hi, està formada bàsicament per homes. La taxa d'activitat, que mesura el percentatge de població activa sobre al població total, era l'any 2015 a Catalunya d'un 57% per a les dones i d'un 67,90% per als homes: més de 10 punts de diferència, segons l'Idescat amb dades de l'INE.

Aquest baix percentatge s'explica, en gran part, perquè hi ha dones en edat de treballar que no estan apuntades com a demandants d'ocupació, ja sigui perquè treballen en l'economia submergida o perquè es dediquen a treball domèstic no remunerat (les mestresses de casa, per exemple).

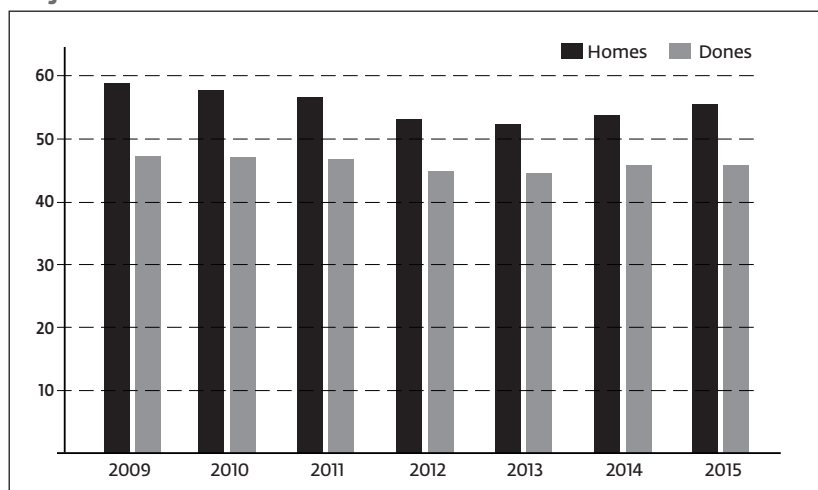
Durant els primers anys de la crisi, però, aquesta diferència entre la taxa masculina i femenina es va escurçar. Entre el 2008 i el 2013, la taxa d'activitat va augmentar més de dos punts per a les dones i va disminuir més de tres punts per als homes. Mentre es perdien llocs de treball en sectors tradicionalment masculins, com la construcció i

la indústria, moltes dones que no eren actives laboralment buscaven feina per primera vegada per compensar la pèrdua de feina d'homes de les seves famílies (INSOCAT) i es creaven llocs de treball en sectors tradicionalment femenins. Les últimes dades, però, semblen mostrar que la distància en la taxa d'activitat torna a eixamplar-se: la femenina ha deixat de créixer, mentre la masculina segueix disminuint.

Pel què fa a la taxa d'ocupació, és a dir, el percentatge de persones que treballen remuneradament, és també inferior entre les dones que entre els homes. Igual que en el cas de la taxa d'activitat, durant els primers anys de la crisi aquesta diferència entre sexes es va fer més petita (veure gràfic). Entre el 2009 i el 2013, la taxa d'ocupació disminuïa entre tots dos sexes, però ho feia més ràpidament entre els homes. El 2013 la diferència entre sexes va arribar al mínim, amb 7,9 punts.

Darrerament, però, la distància en la taxa d'ocupació d'homes i dones s'ha tornat a eixamplar, i el 2015 era de 9,8 punts. Aquell any, la taxa d'ocupació femenina es va estancar en un 46%, mentre la taxa masculina va seguir creixent fins al 55,8% (+1,8 punts). Per tant, les dades semblen indicar que l'ocupació està millorant sobretot per als homes, però que en la població femenina aquesta recuperació no acaba d'arrencar.

Gràfic 4. Taxa d'ocupació per sexes. Catalunya, 2009-2015. Mitjanes anuals.

Font: INSOCAT (2009-2014) i elaboració pròpia (2015), amb dades de l'IDESCAT a partir de l'enquesta de població activa de l'INE.

Si desglossem les xifres per edats i sexe veiem que els joves, tant nois com noies, són els que tenen una taxa d'ocupació més baixa. Tot i això, entre els 16 i 24 anys és l'única franja en què la taxa és una mica superior per a les dones que per als homes. Les diferències entre sexes s'accentuen a mesura que augmenta l'edat de les persones: com més grans, més baixa és la taxa d'ocupació femenina respecte la masculina. Això pot ser causat, d'una banda, perquè les dones en edat reproductiva que interrompen la seva carrera professional tenen dificultats per tornar-s'hi a incorporar, i de l'altra, perquè les dones més grans es veuen expulsades del mercat laboral.

Taula 2. Taxa d'ocupació per grups d'edat i sexe. Catalunya, 2015.

	Homes	Dones	Total	Diferència
16-24 anys	24.50	26.10	25.30	-1.60
25-34	76.20	71.10	73.60	5.10
35-44	83.40	72.90	78.20	10.50
45-54	78.90	66.80	72.90	12.10
55 anys i més	25.90	17.60	21.40	8.30
Total	55.80	46.00	50.70	9.80

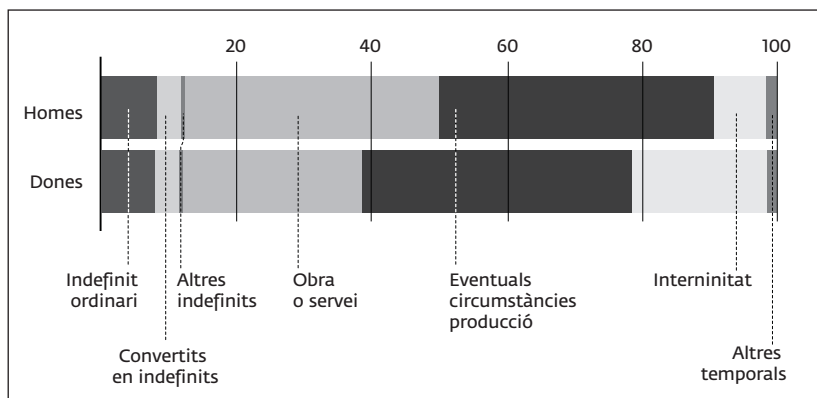
Font: IDESCAT, a partir de l'enquesta de població activa de l'INE (elaboració pròpia).

Analitzant el tipus de contractes a què accedeixen homes i dones veiem desigualtats creixents pel què fa al tipus de contracte, la durada de la jornada laboral, els salaris i la temporalitat en la contractació.

A Catalunya, l'any 2015, es van formalitzar 2.731.815 contractes laborals, un 11,9% respecte l'any anterior. D'aquests, el 52,3% els van signar homes i el 47,7%, dones, segons el "Balanz de la contractació laboral a Catalunya", editat per l'Observatori d'Empresa i Ocupació. Del total de contractes, 325.533 van ser indefinits, el volum més elevat de contractació indefinida des de 2008, amb un creixement del 14,1% respecte l'any anterior.

Pel què fa als contractes indefinits, no trobem diferències significatives entre sexes (veure gràfic a continuació): un 12,1% dels contractes signats per homes han estat indefinits, i un 11,7% dels signats per dones. Pel què fa als contractes temporals, les diferències més importants són en els d'obra i servei, que representen un 37,8% en el cas dels homes i un 26,9% en el cas de les dones, i els d'interinitat, que són un 20,3% en el cas de les dones i un 7,8% en el cas dels homes.

Gràfic 5. Contractes registrats per modalitat i sexe. Catalunya, 2015.

Font: balanç de la contractació laboral a catalunya 2015 (elaboració pròpia).

Comparant-ho amb les dades de l'any anterior, la contractació masculina ha crescut globalment un 12,7%, mentre que la femenina ho ha fet un 11%. L'augment en la contractació s'ha produït tant en els contractes indefinits (+15,7% i 23.518 contractes més els homes davant del +12,3% i 16.699 més en les dones), com en els temporals (+12,3% enfront del +10,8%).

En àmbits fortament feminitzats, la temporalitat també afecta més les dones que els homes. En el Tercer Sector Social tenen un contracte indefinit el 43,8% de les dones i el 46,5% dels homes, segons el Baròmetre de l'Ocupació del Tercer Sector Social a Catalunya. Pel què fa als contractes de durada determinada, les dones representen un 34,20% i els homes, un 46,4%. La diferència es fa més palesa en els tipus de contractes amb menys estabilitat: un 22% de les dones del sector tenen un contracte fix discontinu o altres situacions, mentre que en el cas dels homes aquest percentatge és d'un 7,1%.

3.3 Més estudis i menys càrrecs directius

El nivell d'estudis és un factor determinant per tenir més oportunitats de trobar feina, però en les dones és menys important. Així, mentre que hi ha més dones amb estudis superiors que no pas homes, la taxa d'ocupació és més baixa entre les dones. Les dones tenen més dificultats per trobar feina tot i tenir més formació i, quan troben feina, sovint els contractes són per feines molt inferiors al nivell que els correspondria per la seva formació.

Les persones amb estudis superiors són majoritàriament dones: a la ciutat de Barcelona, són 200.703 (un 27% de la població femenina),

per davant de 169.355 homes (25,6% dels homes), segons l'Informe de condicions de vida de les dones de Barcelona. En la capa més baixa del nivell formatiu, el de les persones sense estudis, les dones també són majoria; una de cada 10 dones a Barcelona no té estudis (10%), davant del 6,7% dels homes en aquesta situació.

Taula 3. Població ocupada segons nivell de formació assolit, per sexe. Catalunya, 2013. Milers de persones.

	Homes	Dones	Total
Analfabets i educació primària	14,2	110,9	253,1
Educació secundària 1a etapa	434,2	313,1	747,3
Educació secundària 2a etapa	320,6	262,5	583,1
Educació superior	560,9	572,9	1.133,7
Total	1.457,9	1.259,4	2.717,3

Font: INSOCAT, amb dades de l'IDESCAT a partir de l'enquesta de població activa de l'INE.

Aquesta major formació, de mitjana, de les dones respecte els homes es reproduïx també a nivell català i tant en persones amb contracte fix com temporal. Així, la mitjana d'anys de formació en les dones assalariades és de 13 anys, mentre que en els homes, és de 12,2. Les dones que tenen un contracte indefinit han estudiat 0,6 anys més que els homes en la mateixa situació; i les que tenen un contracte indefinit han estudiat 1,4 anys més.

Taula 4. Mitjana d'anys de formació de la població ocupada assalariada. Tipus de contracte i sexe. Catalunya, 2015.

	Homes	Dones	Total
Indefinit	12,4	13,0	12,7
Temporal	11,6	13,0	12,3
Total	12,2	13,0	12,6

Font: IDESCAT, a partir de dades de l'enquesta de població activa de l'INE (elaboració pròpia).

Durant la crisi, el nombre de dones que ocupa càrrecs directius s'ha reduït a la meitat, passant d'un 6,6% de les dones ocupades a Catalunya al 3,3% (estudi Berbel i Corcoy, citat per INSCOCAT). Pel què fa als homes, s'ha reduït un punt, passant de quasi un 11% a poc menys d'un 10%.

3.4 Treball a temps parcial

Pel què fa a la durada de la jornada, la proporció de dones que treballaven a temps parcial a Catalunya el 2015 triplicava la dels homes (un 21% de les dones treballadores i un 7% dels homes). Treballar a temps parcial comporta menys ingressos, menys possibilitats d'ascendir a càrrecs de responsabilitat i menys cotització per a la jubilació. Així doncs, el grup de població que treballa a temps parcial té un major risc de pobresa.

Taula 5. Població ocupada per tipus de jornada i sexe. Catalunya, 2015. Milers de persones.

	Homes	Dones	Total
Completa	1.527,1	1.123,5	2.650,7
Parcial	116,1	310,9	427,1
Total	1.643,3	1.434,5	3.077,7

Font: IDESCAT.

Aquest fenomen es produeix fins i tot en àmbits fortament feminitzats, com el del Tercer Sector Social. Segons el Baròmetre de l'Ocupació del Tercer Sector Social de Catalunya, el personal contractat per les entitats són un 71% de dones i un 29% d'homes. Un 62% de les dones té un contracte a temps parcial, mentre que entre els homes aquest percentatge és d'un 42,3%.

Hi ha dues tendències per explicar el fet que, en general, hi hagi moltes més dones que homes treballant a temps parcial. Segons alguns estudis, la raó principal és que les dones volen conciliar la vida familiar i laboral. Altres estudis defensen que moltes dones es veuen obligades a acceptar jornades parcials per manca d'altres oportunitats laborals, especialment en temps de crisi (INSOCAT).

3.5 Bretxa salarial

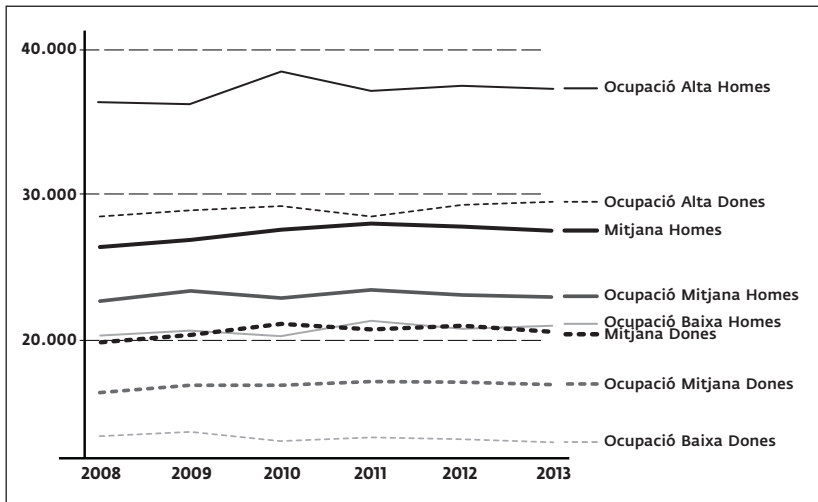
A la temporalitat i la parcialitat s'hi suma una remuneració més baixa en el cas de les dones. Així, les últimes dades disponibles (INE 2013, publicat 2015) indiquen que el guany mitjà anual per treballador és de 24.253,73 euros en el cas dels homes i 20.740,55 en el cas de les dones.

La major desigualtat es produeix en els contractes indefinits, amb una diferència de pràcticament 8.000 euros bruts anuals en el sou d'un home i el d'una dona. En els contractes temporals, també hi ha

desigualtat, tot i que menor. Pel què fa a la remuneració per hores, per guanyar el que cobra un home amb contracte indefinit treballant una hora, una dona amb contracte temporal ha de treballar-ne gairebé 1,8, segons les dades de l'Enquesta anual d'estructura salarial de l'INE recollides per l'Idescat.

Pel què fa al guany mitjà per treballador en funció del tipus d'ocupació, hi veiem diferències de sexe també. Al gràfic següent hi podem veure el sou mitjà en funció de la classificació d'ocupacions oficial utilitzada per l'INE, agrupades en 3 categories: altes (càrrecs directius, tècnics i professionals científics i intel·lectuals o bé de suport); mitjanes (personal administratiu, treballadors de restauració i comerç, personal qualificat en agricultura, pesca o indústria, artesans, etc.) i baixes (operadors i muntadors, personal no qualificat). Veiem com la mitjana de la remuneració per als homes és gairebé tan elevada com la remuneració per a les ocupacions més qualificades de les dones. Alhora, la remuneració mitjana de les dones es trepitja amb la de la remuneració més baixa per als homes.

Gràfic 6. Guany mitjà anual per treballador en funció del tipus d'ocupació, en euros.

Font: IDESCAT, a partir de dades de l'enquesta anual d'estructura salarial de l'INE (elaboració pròpia).

Pel què fa al tipus d'ocupació, les dades indiquen que l'emprenedoria femenina ha augmentat durant la crisi, d'un 20% del total a un 30,8%. En la majoria de casos, això no respon a la creació d'empreses sinó a l'autoocupació, tal i com indica la dada que, del total de dones emprenedores, el 80% són autònomes sense cap persona assalariada. Una possible explicació a aquest fenomen és que les dones que es queden a l'atur, sobretot a partir de la mitjana edat, no són absorbides pel mercat laboral i sovint no tenen altra opció que establir-se per compte propi.

3.6 Atur

La taxa d'atur global a Catalunya disminueix des del 2013, quan va arribar al seu punt màxim, amb un 23,1%. El 2015, la taxa d'atur va ser d'un 18,6%, la xifra més baixa des de l'any 2010, i gairebé dos punts inferior a la del 2014 (20,3%).

Si desglossem les xifres per franges d'edat, però (veure gràfic a continuació), veiem com entre els i les joves la taxa d'atur segueix sent molt elevada, amb una gran diferència respecte els altres col·lectius: el 2015 va ser d'un 44,6% per als homes i un 38,9% per a les dones. En aquesta franja d'edat es donen també les diferències més grans entre sexes, amb un atur masculí molt més elevat que el femení, tot i que aquesta diferència s'ha escurçat moltíssim en els darrers anys per l'increment de l'atur juvenil femení durant els anys de crisi econòmica.

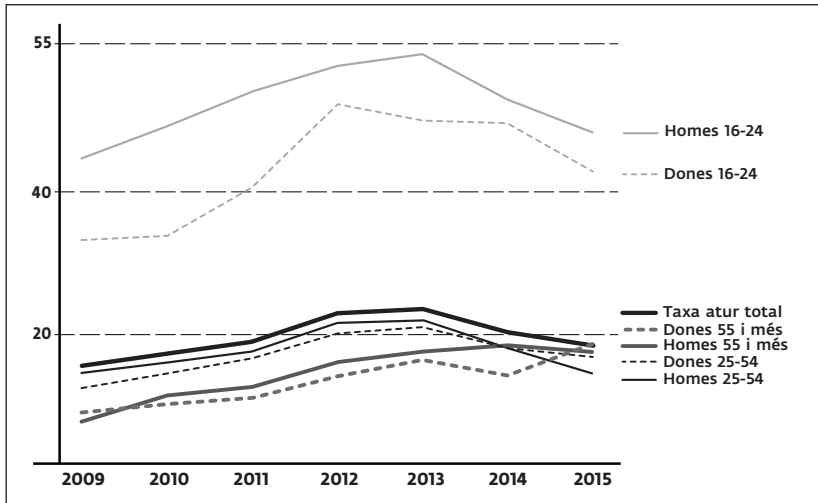
A les altres franges d'edat, l'atur femení supera el masculí. A la franja 25-54 anys, la taxa era gairebé idèntica entre sexes l'any passat (18,3% per als homes i 18,4% per a les dones), i en el darrer any ha baixat en tots dos casos, però de manera molt més significativa entre els homes (gairebé tres punts, amb un 15,4%) que per a les dones (poc més de mig punt, quedant-se en 17,7%).

Pel què fa als majors de 55 anys, destaca especialment que, mentre que l'atur masculí en aquesta franja ha disminuït en l'últim any quasi un punt, per a les dones ha augmentat 3 punts i mig, passant del 15,2% al 18,7% i superant la taxa masculina en aquesta franja d'edat, cosa que no passava des de l'any 2009. És l'única franja d'edat en què l'atur augmenta, propiciat per aquest increment de la taxa femenina (passant d'un 17,1% a un 18,2% en el global dels dos sexes).

A nivell global, veiem que els primers anys de la crisi la taxa d'atur masculina superava la femenina en gairebé totes les franges, amb diferències mínimes exceptuant el cas dels joves. Els primers anys de la

crisi, la destrucció de llocs de treball típicament masculins, en la construcció i la indústria, fan que l'atur masculí creixi més que el femení. A partir de 2012, la taxa d'atur entre homes i dones s'igualava o fins i tot la femenina supera la masculina en algunes franges d'edat. Això és degut, probablement, a la destrucció de llocs de treball del sector públic, que està fortament feminitzat.

Gràfic 7. Evolució taxa d'atur per sexes i grups d'edat. Catalunya 2009-2015.

Font: INSOCAT (2009-2013) i elaboració pròpia (2014-2015) amb dades de l'IDESCAT a partir de l'EPA de l'INE.

Cal tenir en compte que les xifres de l'atur no sempre ofereixen una visió fidedigna. Les persones aturades que han exhaurit la prestació d'atur i que, com que no troben feina, deixen d'apuntar-se als serveis d'ocupació, no consten a les estadístiques com a tals. A més, a l'anàlisi de les xifres de l'atur femení cal sumar-li el fet que hi ha moltes dones sense una ocupació remunerada al mercat laboral que no consten com a població activa, cosa que fa que una part important de la desocupació femenina quedi invisibilitzada a la taxa d'atur, que es calcula dividint la població desocupada pel total de població activa.

També cal tenir en compte que, tot i la reducció de la taxa d'atur en la majoria de franges d'edat, exceptuant les dones majors de 55 anys, l'ocupació que es crea és precària. Això influirà decisivament en

el futur dels treballadors i especialment de les treballadores, ja que el sistema de protecció social es basa en prestacions contributives i se sustenta en les cotitzacions ja fetes en anys anteriors (pensions i atur).

D'altra banda, les demandes d'ocupació dels homes es resolen abans que les de les dones, segons dades del Servicio Público de Empleo Estatal (SEPE) recollides a l'INSOCAT número 5. Això relega les dones a estar més temps sense feina. El percentatge de demandes d'ocupació per part d'homes pendents de resoldre va disminuir entre 2012 i 2014 (d'un 48,5% a un 46,6%), mentre que les femenines van augmentar (d'un 51,5% a 53,4% pel mateix període).

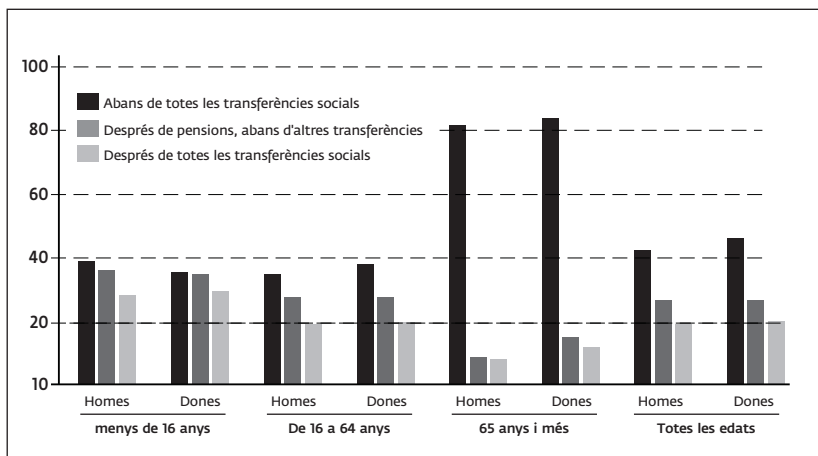
Pel què fa a l'atur de llarga durada, a Catalunya el 2013 era més del doble que la mitjana de la Unió Europea (12,2% i 5,1% respectivament), segons dades recollides a l'INSOCAT. Aquesta circumstància afectava lleugerament més els homes (12,6%) que les dones (11,6%). Des de l'inici de la crisi també augmenta el percentatge de persones que fa més de dos anys que busquen feina, amb un 41,4% dels homes i un 40,4% de les dones en aquesta situació (INSOCAT).

4. La despesa social: un estalvi a costa de les dones

La situació econòmica femenina està molt condicionada no només pel paper de les dones al mercat laboral, com hem vist fins ara, sinó també per les ajudes socials que reben. La major vulnerabilitat laboral de les dones i el fet que tradicionalment s'ocupin de les tasques de cura dins la família fa que la despesa social pública sigui especialment determinant per a la població femenina.

La crisi econòmica ha suposat un increment de la taxa d'activitat femenina ja que, com hem explicat, en molts casos les dones miren d'incorporar-se al mercat laboral per compensar la pèrdua d'ocupació dels homes de la seva família. Mentrestant, les dones carreguen amb més treball domèstic, per la caiguda dels ingressos de la família i perquè les retallades socials (encariment de les escoles bressol públiques, supressió dels recursos de la llei de la dependència, disminució de la inversió social destinada a infància i família) tenen clars efectes en les dones. A més, han provocat que moltes tasques de la llar i de cura (fills dependents, persones grans...) recaiguin de nou en l'àmbit privat, on les duen a terme fonamentalment les dones (INSOCAT). Això afegeix més vulnerabilitat a aquest col·lectiu i representa una ocasió perduda per crear ocupació.

Gràfic 8. Taxa de risc de pobresa abans i després de les transferències socials. Per sexe i edat. Catalunya, 2012.

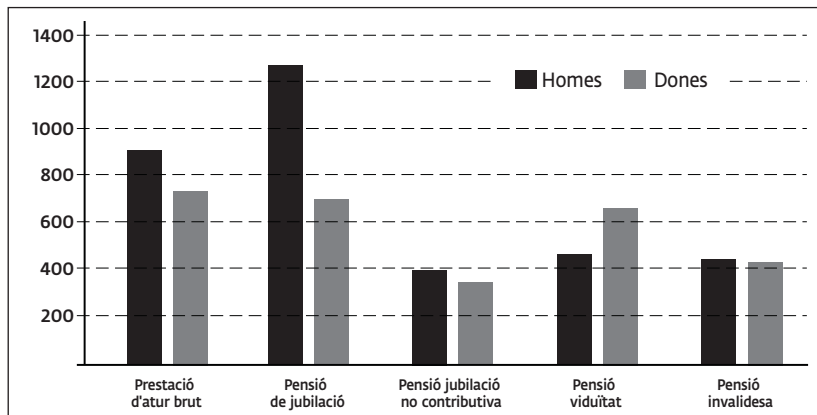
Font: Observatori IQ, amb dades de l'IDSCAT a partir de l'enquesta de condicions de vida de l'INE.

Les transferències socials redueixen el risc de pobresa significativament, especialment per a les dones (amb una reducció de 26,1 un punts, davant de 23,4 per als homes). De totes maneres, però, no són suficients per eliminar la bretxa de gènere en la taxa de pobresa, que es manté en un 20,6% per a les dones i un 19,5% per als homes.

En totes les franges d'edat, el risc de pobresa després de les transferències socials és superior en les dones que en els homes. On la diferència entre sexes és especialment gran és entre la població de 65 anys i més, on la taxa és del 8,1% per als homes i el 12,1%, quatre punts més, per a les dones. Precisament és en aquesta franja d'edat on, com és lògic, les transferències socials, concretament les pensions, tenen un paper més important a l'hora de reduir el risc de pobresa. I és precisament per això que la diferència de gènere s'accentua. La vulnerabilitat de les dones en el mercat laboral té uns efectes que s'arrosseguen fins a la vellesa, etapa en què són especialment significatius.

4.1 Prestacions i pensions

Gràfic 9: transferències econòmiques de l'estat, per sexes (diversos anys)

Font: Observatori IQ, amb dades d'idescat, departament de benestar social i ciutadania i ministeri d'ocupació i seguretat social.

Analitzant de forma comparativa les prestacions d'atur i pensions diverses de l'Estat del Benestar, veiem que la gran majoria no són igualitàries. En totes hi ha bretxa de gènere, especialment a les principals, com són les prestacions d'atur i de jubilació. També són inferiors per a les dones les pensions de jubilació no contributives i les d'invalidesa. L'única excepció són les pensions de viduïtat, que vénen determinades per la cotització de la persona difunta que és, en la majoria de casos, un home, tal i com indiquen des de l'Institut per a l'Estudi i la Transformació de la Vida Quotidiana (Observatori IQ).

La raó per la qual les prestacions contributives són inferiors per a les dones és, efectivament, que han cotitzat menys. Hi tenen a veure tant les desigualtats entre homes i dones en les condicions laborals (salaries, accés a càrrecs directius, etc.) com la necessitat de conciliació entre la vida laboral i familiar (reducció de jornades, feines a temps parcial), segons l'INSOCAT.

Pel què fa a les pensions no contributives, són uns ingressos que l'estat garanteix a les persones que no tenen recursos suficients per a sobreviure i que, per manca de cotització a la Seguretat Social, no poden acollir-se a les pensions contributives. La majoria dels beneficiaris de pensions no contributives són dones. La proporció és clarament superior en les pensions de jubilació i jubilació derivada d'invalidesa,

que són les que tenen les quanties més baixes. En molts casos les persones que les reben són dones grans que no s'han integrat mai al mercat de treball formal. Les dades demogràfiques indiquen que les dones són molt més nombroses que els homes en les franges elevades d'edat, cosa que també explica que siguin majoria entre aquest col·lectiu.

4.2 Llei de la dependència

Un 63% de les sol·licitants i un 67% de les perceptores d'ajudes a la dependència són dones, segons l'Informe de seguiment del desplegament de la Llei 39/2006 (31 de desembre de 2015). Més de la meitat de les sol·licitants són persones majors de 80 anys. Pel què fa a les cures persones dependents, les desenvolupen dones en un 83%, respecte un 17% d'homes, segons l'INSOCAT.

L'any 2006, amb la Llei de la dependència, es va reconèixer a nivell social i laboral la tasca de cura de les persones dependents, una feina que històricament havien fet les dones en l'àmbit privat, ja fos de manera gratuïta o en l'economia submergida. Sis anys després i en plena crisi econòmica, el 2012, una reforma de la Llei va suposar la limitació del dret d'atenció i la reducció de les despeses derivades: es va deixar d'abonar la cotització a la seguretat social de les persones cuidadores.

La reducció pressupostària d'aquesta Llei afecta especialment les dones, tant pel què fa a les dependents com a les cuidadores. La cura de es persones que no pateixen gran dependència, afectada per les retallades, ha passat a càrrec de l'àmbit familiar, majoritàriament a les filles. "El fet de ser cuidador no professional pot suposar haver de deixar una feina amb contracte o reduir la jornada de treball remunerada, la qual cosa té conseqüències no només en termes laborals, sinó també personals (estrès, cansament, problemes de salut mental)", alerta l'INSOCAT.

"En conseqüència, el desmantellament d'aquesta Llei, i els drets socials que implica, impacta de forma desigual entre homes i dones, mermant el que s'anomena 'la igualtat material de gènere' (és a dir, la igualtat efectiva en les condicions de vida d'homes i dones, més enllà de la igualtat formal)", reblen des de l'Observatori IQ.

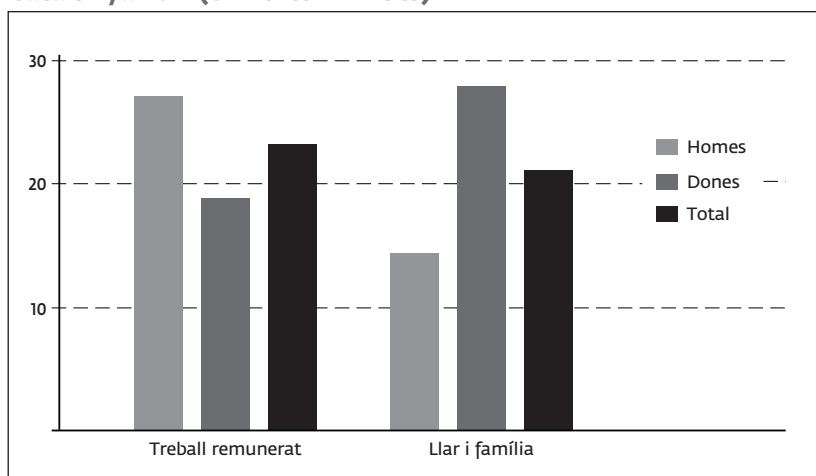
La vulnerabilitat de les persones grans, en termes econòmics però també d'altres, sobretot si són dones i són dependents, la posen de manifest també altres xifres, com les d'Amics de la Gent Gran. El perfil de les persones que acompanya aquesta entitat és el d'una persona gran amb un nivell mig de dependència pel que fa a les activitats bàsiques i

instrumentals de la vida diària, que se sent sola i que presenta una necessitat afectiva important. El 59% de les persones grans ateses per l'entitat tenen 85 anys o més i un 86% són dones i vídues en la seva majoria.

4.3 Treball no remunerat

Les dones dediquen el doble de temps que els homes a les tasques de la llar i la família, que inclouen la cura de persones, el manteniment dels equipaments, la neteja o la cuina, per exemple. Al gràfic veiem que el total de temps que es dedica aquestes tasques és gairebé tan elevat com el que es destina al treball remunerat (21:21h i 23:13h setmanals, respectivament).

Gràfic 10. Mitjana d'hores setmanals de les activitats de la llar i la família i treball remunerat, per sexe. Població de 18 a 65 anys. Catalunya 2011 (en hores i minuts)

Font: Observatori IQ, a partir de dades de l'IDESCAT (enquesta de l'ús del temps 2010-2011)

Gran part d'aquestes tasques podrien realitzar-se com a feines remunerades, però en fer-se en le marc de la llar fan que les persones que les duen a terme n'assumeixin de forma gratuïta el cost. I com que la majoria les fan les dones, això suposa que no poden obtenir remuneració per al seu treball i, sovint, també, que tenen menys disponibilitat per a obtenir feines remunerades.

5. Dones i salut: efectes de la pobresa

L'estat de salut és, en general, més dolent entre les dones que entre els homes. Segons l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (Idescat i IERMB), un 50% dels homes i un 47% de les dones tenen un estat de salut "bo", mentre un 16% dels homes i un 20% de les dones el tenen "regular". Les diferències s'accentuen en els estats extrems: un 23% dels homes i un 19% de les dones tenen un estat de salut "molt bo"; i pel què fa a les persones amb un estat de salut dolent o molt dolent, la proporció es duplica: són un 3% dels homes i un 6% de les dones. Aquestes diferències poden estar provocades, en part, per la piràmide poblacional, ja que en franges d'edat elevades, on la salut és en general més dolenta, hi ha moltes més dones que homes.

Com més baixa és la classe social, més dolent és l'estat de salut autopercebut de les persones i més augmenten les diferències entre sexes. Entre les persones que tenen ocupacions menys qualificades (treballadors/es manuals semiqualficats i no qualificats), hi ha un percentatge molt més elevat de persones que consideren que la seva salut és regular o dolenta, el que s'anomena "mal estat de salut autopercebut". Són un 26,2% de les dones i un 19,5% dels homes, segons l'Enquesta de Salut de Catalunya (2013), en dades recollides per l'Observatori IQ. Entre els professionals anomenats de grup II (compte propi, treballadors/es administratius, manuals qualificats i altres), aquesta percepció la tenen un 21,7% de les dones i un 17,1% dels homes. Pel què fa als professionals de grup I (directius, titulats universitaris, tècnics i professionals de suport, etc.) el percentatge és d'un 12,2% de les dones i un 9,9% dels homes. En resum: una de cada quatre dones i un de cada cinc homes de classe baixa considera que té un estat de salut regular o dolent.

El gènere i el nivell de vida, doncs, tenen conseqüències directes en la salut de les persones. Les dones en risc de pobresa, doncs, són un dels col·lectius més afectats per problemes de salut. Un programa de la Fundació Surt específic per a dones en risc de pobresa ha detectat que un 60% de les ateses manifesten una autopercepció d'estrés i malestar físic. Moltes d'elles prenen medicació per combatre aquests símptomes. La pobresa afecta la salut –mental i física– tant en homes com en dones, però en aquestes últimes, la sobrecàrrega de tasques i responsabilitats reproductives pot comportar afectacions encara més greus, tal i com indiquen des de la mateixa fundació.

Un exemple de les conseqüències per a la salut que poden tenir les tasques i responsabilitats reproductives el trobem en la cura de les

persones dependents que, com hem vist anteriorment, duen a terme bàsicament les dones. Al voltant d'un 15% dels cuidadors i cuidadores de pacients mentals crònics presenten problemes físics vinculats a les tasques de cura i una morbiditat psiquiàtrica que gairebé dobla la de la resta de la població (Sonia Fuertes a Social.cat). L'enquesta de Salut de Catalunya de l'any 2013 indica que la probabilitat de patir un trastorn mental per a la població major de 14 anys era d'un 12,4%, essent molt superior per a les dones (15,1%) que per als homes (9,6%).

D'altra banda, l'ocupació laboral també pot ser una font de mala salut per a les dones, tot i que tradicionalment s'associïn als homes les tasques amb més càrrega física. En són un exemple les netejadores d'hotels o cambreres de pis, que han de treballar a gran rapidesa i fent esforços físics com enretirar mobles. Aquest col·lectiu, amb unes condicions de treball molt precàries, amb sous baixos i sovint contractes fixos o discontinus, han vist com els darrers anys, amb la crisi econòmica, augmentava la seva càrrega de feina. "Nosaltres tota la vida havíem dit que el nostre era un treball dur i que no ens jubilaríem en aquesta feina", explica Eulàlia Corralero, una cambrera de pis, en una entrevista de Laia Soldevila al portal Social.cat. Les hèrnie discals, les operacions de genoll, mals d'esquena i altres problemes físics greus són comuns entre les cambreres de pis, moltes de les quals es mediquen cada dia amb ibuprofens per aguantar la jornada laboral. Recentment, s'estan organitzant per denunciar la precarietat laboral que pateixen, a partir d'un llibre que relata la seva situació.

6. Propostes i bones pràctiques

Per tal de combatre la pobresa femenina, la principal qüestió que diversos estudis i expertes fan notar és que és imprescindible incorporar la mirada de gènere en l'enfocament global del problema, no només en aquelles accions dirigides específicament a les dones.

Això implica que tots els programes socials incorporin la perspectiva de gènere per poder observar la realitat des d'aquest àmbit, tal i com apunta Fina Rubio, presidenta de la xarxa de Dones Directives i Professionals de l'Acció Social (DDiPAS) i membre de la Junta Directiva de la federació d'Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS).

Perquè això sigui possible, un dels esculls més grans que cal superar és, com s'ha apuntat anteriorment, la naturalesa de les dades disponibles. Per començar, no totes les dades necessàries per visibilitzar

i afrontar la pobresa femenina es presenten disgregades per sexe, ja sigui perquè no es recullen tenint en compte aquesta variable o perquè no es posen a disposició del públic, i algunes de les que s'hi presenten no estan actualitzades.

A més, hi ha altres dades que, tot i que sí que es presenten disgregades, tenen un biaix de gènere en la manera com es calculen, és a dir: la manera com han estat concebudes respon a la realitat del gènere masculí. Si observem les diferències entre homes i dones pel que fa a salaris, pensions i transferències socials; queda clar que hi hauria d'haver una diferència molt més gran en la taxa de pobresa entre homes i dones. "Si els indicadors no ho reflecteixen és perquè estan concebuts precisament des d'una mirada androcèntrica, que no contempla les situacions diverses de les dones en relació amb el mercat laboral o la distribució de la renda familiar" explica la directora de l'Observatori IQ, Maria de la Fuente.

N'és un exemple la dada sobre els ingressos de les llars, que es calculen de manera conjunta, sumant els de tots els integrants i dividint-los entre el nombre de membres (aplicant una correcció en funció de quantes persones viuen a la llar). Aquesta distribució pressuposa que tots els membres de la llar disposen per igual d'aquests ingressos, cosa que no sempre és així. Per exemple, en una parella formada per un empresari i una mestressa de casa, realment tots dos disposen dels mateixos diners de butxaca? Fins i tot en cas que sigui així i se'ls divideixin homogèniament, la riquesa de la dona en aquest cas estaria condicionada a la convivència amb la parella. De la Fuente apunta que "aquest sistema de càlcul tendeix a mostrar una imatge de major igualtat entre homes i dones que la que hi ha realment. Seria més ajustat a la realitat calcular el nivell d'ingressos de forma individual i, en tot cas, aplicar-hi una correcció posterior en funció d'amb quantes persones es convísqui".

Un altre exemple: el fet que hi hagi moltes dones que, tot i no estar incorporades al mercat laboral, no constin com a demandants d'ocupació (ja sigui perquè treballen a casa de forma no remunerada o en l'economia submergida), fa que la taxa d'activitat sigui molt més baixa en les dones del que és realment. Això condiciona el càlcul d'altres taxes que es basen en la població activa.

Un altre dels temes pendents a incorporar en l'anàlisi és la interseccionalitat. La discriminació per gènere és estructural, però no es produeix de la mateixa manera per a totes les dones. Existeixen fonts de desigualtats múltiples (edat, procedència, classe social, etc.) que

caldría considerar en tots els àmbits d'anàlisi. La manera actual de separar les dades ofereix una visió binària per raó de sexe i no té en compte la diversitat i l'efecte d'aquests altres aspectes en la configuració de les identitats i situacions socio-econòmiques.

D'altra banda, a l'hora d'abordar la feminització de la pobresa, és necessari que no es tinguin només en compte les qüestions relacionades amb el mercat laboral, sinó que cal enfocar el problema des de tots els aspectes que afecten la vida. En aquest sentit, una mesura efectiva per a l'erradicació de la pobresa femenina seria que les polítiques públiques reconeguin el treball productiu i reproductiu. Sumades les hores de treball a la feina i a casa, les dones treballen més hores que els homes. Però al mercat laboral existeix una desigualtat de partida que les discrimina. "Així doncs, la desigualtat de gènere a Catalunya (i arreu) es caracteritza pel fet que els homes treballen menys i ingressen més que les dones, fet que no es veu compensat pel rol redistribuidor de l'administració pública", indiquen des de l'Observatori IQ.

Pel què fa a experiències i bones pràctiques, un exemple d'organisme que aborda aquest fenomen des d'una perspectiva de gènere és la taula de treball contra la feminització de la pobresa creada per l'Ajuntament de Barcelona, de la qual formen part diverses entitats (associacions, grups, fundacions, ONG's, sindicats i institucions), entre les quals la Taula del Tercer Sector, i representants dels grups municipals i del govern. Aquest òrgan, que treballa la problemàtica de manera transversal en diferents comissions, posa de manifest algunes dificultats per abordar el fenomen, com la dificultat d'obtenir dades actualitzades i desagregades per sexe en els diferents àmbits de treball. La taula també assenyalava que, per combatre la feminització de la pobresa, cal posar l'accent en col·lectius específics, com les dones novingudes o les treballadores de les llars, o afrontar problemes concrets com la violència econòmica.

7. Conclusions

A continuació presentem les principals conclusions apuntades al llarg de l'informe pel què fa a la feminització de la pobresa, tant pel què fa a les xifres globals de pobresa femenina com a les que fan referència a mercat laboral i transferències socials. Per últim, aportem una reflexió metodològica ja apuntada en apartats anteriors, relativa a fins a quin punt les dades disponibles reflecteixen en tota la seva dimensió la pobresa femenina al nostre país.

DONES I POBRESA:

- El risc de pobresa femenina és d'un 21,6% a Catalunya i ha augmentat un 3% en l'últim període, reflectint un canvi de tendència: comença a disminuir la taxa masculina i a augmentar la femenina. La pobresa ha crescut entre les dones de totes les franges d'edat i és especialment elevada entre les dones de 16 a 64 anys (21,8%). Pel què fa als homes (20,2%), la pobresa ha disminuït en totes les franges d'edat exceptuant la tercera edat.
- Les principals causes de la pobresa femenina són la menor participació de les dones en el mercat laboral i el no reconeixement econòmic ni social d'altres feines que assumeixen les dones de manera majoritària (essencialment, tasques de cura i manteniment de la llar). Aquests dos factors combinats suposen una vulnerabilitat major de les dones en totes les etapes de la vida, tant si són laboralment actives com si cobren prestacions.
- La discriminació de les dones en el mercat laboral i la necessitat de conciliació de les feines remunerades amb les tasques de cura fa que les dones tinguin una menor taxa d'ocupació, jornada laboral, temporalitat i salaris. Això provoca que, de mitjana, cotitzin menys, cosa que fa que tinguin menys ingressos quan cobren la prestació d'atur o una pensió contributiva.
- El model de llar més afectat per la pobresa són les monoparentals, que a Catalunya estan encapçalades per dones en la seva gran majoria. Per tant, la pobresa femenina afecta directament els infants que en depenen.

MERCAT LABORAL:

- Les noies joves són l'únic col·lectiu femení amb una taxa d'ocupació més elevada que els homes de la seva mateixa edat (26,10% vs. 24,50%). Les treballadores joves, però, són alhora el col·lectiu més afectat per la pobresa en el treball: 1 de cada 5 noies amb feina entre 18 i 24 anys és pobra. Per tant, cal posar la lupa sobre la precarietat laboral dels llocs de treball de les noies joves.
- A nivell global, la taxa d'ocupació augmenta per als homes mentre s'estanca en el cas de les dones. Els indicadors mostren que, si bé en una primera fase de la crisi econòmica es va produir una destrucció de llocs de treball eminentment masculins, en el sector privat, ara ens trobem en una segona fase en què la destrucció d'ocupació pública, més feminitzada, repercuteix en la pobresa femenina. Les polítiques públiques de recuperació econòmica han facilitat la recuperació de llocs de treball en sectors privats a costa de retallades socials, que equivalen a la pèrdua de llocs de treball públics.
- Les dones, de mitjana, tenen més formació que els homes, però això no els serveix per tenir una taxa d'ocupació més elevada ni per aconseguir més estabilitat laboral. Les dones que tenen un contracte indefinit han estudiat 0,6 anys més que els homes en la mateixa situació; i les que tenen un contracte indefinit han estudiat 1,4 anys més.
- Proporcionalment, hi ha 3 vegades més dones que homes que treballen a temps parcial. Treballar a temps parcial comporta menys ingressos, menys possibilitats d'ascendir a càrrecs de responsabilitat i menys cotització per a la jubilació, en definitiva: major risc de pobresa.
- Entre les persones amb contractes indefinits, els homes cobren 8.000 euros bruts anuals més que les dones, de mitjana. Per cada hora que treballa un home amb contracte indefinit, una dona amb un contracte temporal ha de treballar-ne 1,8 per cobrar el mateix. La remuneració mitjana de tota la població femenina, incloent-hi tots els tipus de feina, equival, aproximadament, al sou mitjà dels homes amb les feines menys qualificades.
- L'atur disminueix en general entre la població catalana, exceptuant el col·lectiu de les dones majors de 55 anys, on creix gairebé 3 punts. L'atur femení en l'última etapa de la vida laboral anticipa la

precarietat i la pobresa que pateixen les dones en la vellesa, un dels col·lectius més afectats per la crisi.

- Si bé en els primers anys de la crisi, l'atur masculí superava el femení en quasi totes les franges d'edat, actualment s'estan igualant entre sexes i en algunes franges les dones tenen més atur que els homes. Això és perquè els primers anys de la crisi es destruïa ocupació en el sector privat i en llocs de treball tradicionalment masculins, però en els últims anys hem vist la destrucció de llocs de treball especialment al sector públic, fortament feminitzat.

DESPESES SOCIALS:

- Les transferències socials tenen un efecte claríssim en la reducció de la pobresa, sobretot per a les dones, però no són suficients per eliminar la bretxa de gènere en la taxa de pobresa. Les mateixes prestacions no són igualitàries: les quantitats són superiors per als homes que per a les dones en tots els casos (contributives i no contributives), exceptuant la pensió de viduïtat, que depèn de la cotització de la parella.
- La reducció pressupostària de la Llei de la dependència i les retallades en altres prestacions socials han fet que moltes tasques de cura que s'havien professionalitzat tornin a ser assumides per la família, on les duen a terme les dones en una gran majoria: hi dediquen nou hores a la setmana més que els homes.
- El fet que les dones assumeixin en gran mesura el treball reproductiu (cura dels fills i persones dependents, manteniment de la llar...) suposa o bé una doble càrrega de treball o bé menys disponibilitat per optar a feines remunerades. Si aquestes tasques no reconegudes al mercat laboral fossin professionalitzades i salaritzades es podria combatre en gran mesura la pobresa femenina.
- La doble càrrega de treball productiu i reproductiu que assumeixen les dones, i que amb la crisi s'ha intensificat, té efectes directes en la seva salut. D'una banda, les dones tenen, globalment, una salut autopercebuda pitjor que els homes; i de l'altra, la classe social afecta directament en la salut de les persones: com més baixa, pitjor. Tot plegat fa que les dones en risc de pobresa pateixin més problemes de salut físics i psicològics, sovint provocats per l'estrès, i que sovint s'hagin de medicar per combatre'ls.

METODOLOGIA:

- Tot i que les dones tenen una participació molt menor al mercat laboral, que tampoc es compensa amb les prestacions socials, les dades de pobresa no reflecteixen diferències tan extremes entre sexes. Això és perquè els indicadors de pobresa estan concebuts des d'una perspectiva androcèntrica, que invisibilitza part del problema i genera una mirada de desigualtat sobre el fenomen de la pobresa.
- La naturalesa de les dades disponibles condiciona la manera com es visibilitza i es concep el fenomen de la pobresa femenina; i alhora, la manera com el concep socialment determina que les dades s'obtinguin d'una manera determinada i no d'una altra. Trencar aquest cercle i incorporar la mirada de gènere en la recollida de dades segurament proporcionaria uns resultats diferents, que reforçarien la tesi que la feminització de la pobresa és una realitat creixent a Catalunya actualment.

8. Referències bibliogràfiques

- Ajuntament de Barcelona (2015): *Diagnosi de la pobresa femenina a Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Centre d'Informació i Recursos per a les Dones de l'Ajuntament de Barcelona (2015): *Informe de Condicions de Vida de les Dones de Barcelona. Auditoria de les desigualtats de gènere a la ciutat* (dades del 2013 amb actualització del 2015). Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS) (2015). *Informe INSOCAT per a la millora de l'acció social. Núm. 5: Monogràfic. Crisi, gènere i pobresa*. Barcelona: Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS).
- Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS) (2015). *Document base extens per a elaboració d'INSOCAT núm. 5: Monogràfic. Crisi, gènere i pobresa*. Barcelona: Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS).
- Fundació Maria Aurèlia Capmany (2011): *Anàlisi de la pobresa femenina: de les causes històriques a les conseqüències*. Barcelona: Fundació Maria Aurèlia Capmany.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies (2015). *Seguiment del desplegament de la Llei 29/2006. Històric i evolució de les dades de la dependència a Catalunya*. Recuperat de http://benestar.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicos/10dependencia/dades_dependencia/documents/Llei-dependencia-4tT2015.pdf
- Generalitat de Catalunya. Institut d'Estadística de Catalunya. *Enquesta de Població Activa*. Recuperat de <http://www.idescat.cat/treball/epa>
- Generalitat de Catalunya. Observatori d'Empresa i Ocupació (2016). *Balanç de la contractació laboral a Catalunya*. Any 2015. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Gobierno de España. Instituto Nacional de Estadística. *Encuesta de Población Activa*. Recuperat de http://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736176918&menu=ultiDat os&idp=1254735976595
- Institut per a l'Estudi i la Transformació de la Vida Quotidiana (2016). *Observatori IQ*. Recuperat de: <http://iqobservatori.org/>
- Observatori del Tercer Sector (2015): *1a Edició del Baròmetre de l'Ocupació del Tercer Sector Social de Catalunya*. La Confederació – Patronal del Tercer Sector Social de Catalunya.

- Valls Fonayet, Francesc; Belzunegui Eraso, Àngel (2014): *VII Informe sobre exclusión y desarrollo social en España 2014. La pobreza en España desde una perspectiva de género*. Fundación Foessa.

Barcelona, març 2016.

Dipòsit legal: B 5677 - 2016

Edita: Taula d'entitats del Tercer
Sector Social de Catalunya

Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya

Rocafort 242 bis 2n
08029 Barcelona
T 93 310 57 07
www.tercersector.cat

En col·laboració amb:

ara.cat

Ateneu Barcelonès
ABCDEFGHIJK
LMNOPQRSTU
VWXYZ

En conveni amb:

Generalitat de Catalunya
**Departament de Treball,
Afers Socials i Famílies**

**Diputació
Barcelona**
xarxa de municipis

Ajuntament de
Barcelona